

Pokhyliuk O. M., PhD in Philology

Vynnytsya regional municipal college of Humanities and Education

EUPHEMISMS AS A SOURCE OF SYNONYMIC ROW REPLENISHMENT

The article discusses the role of euphemisms in the expansion of the language vocabulary and some other causes of the emergence of synonyms. The euphemisms attribution to stylistic synonyms is described and the examples of synonymic row with euphemisms are given, that are used in the novel by V. Shkliar «Nikub (Bat's blood)».

Keywords: *euphemisms, synonyms, synonymic row, synonymous group, positive connotation.*

УДК 811.112.2:81.373

Лях І.В., старший викладач

ДВНЗ «Криворізький національний університет», Кривий Ріг

АСПЕКТИ КОМПОЗИТНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ НОМІНАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ГІРНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ)

Стаття присвячена когнітивним аспектам теорії номінації, особливостям термінологічної номінації, композитної номінації. Розглядаються номінативні і словотвірні особливості термінологічних композитів. Зроблено кількісний аналіз компонентів термінів-композитів та визначається номінативний потенціал частин мови у структурі термінів-композитів.

Ключові слова: *термінологія, номінація, акт номінації, категорія, частини мови, композити, означальний компонент композита.*

Терміни і терміносистеми є мовною формою реалізації наукової й науково-технічної картини світу, специфічної когнітивної інфраструктури, в якій матеріалізуються спеціальні знання. Розуміння особливостей спеціальної термінологічної номінації (**предмет дослідження**), її когнітивних аспектів є важливим для визначення можливостей термінологізації різних частин мови як процесу відображення свідомістю людини науково-технічної картини світу, засвоєння і збереження фахової інформації і спеціальних понять. **Матеріалом і об'єктом дослідження** послужили терміни-композити з німецької гірничої термінології.

Сьогодні мета найменування – опис світу, а не тільки означування його компонентів [1,3,6]. Основні категорії й цикли пізнавального акту знаходять безпосереднє відображення у способі структурування змісту і у формах функціонування слів, особливо предметних імен [7; 9]. Опис світу, мапування світу неможливі без систематизації знань про світ. Створення й узус мовної одиниці як зручного засобу номінації і комунікації є елементом «конструювання світу», де складовою процесу є номінація як матеріальне закріплення структури свідомості за певним денотатом [1:327]. Акт

© Лях І.В., 2016

номінації є найважливішим поняттям мовленнєвої діяльності, який поєднує задум мовця й мовні засоби його реалізації. Сутність номінації полягає не в тому, як мовний знак означає річ, а в тому, що він репрезентує певну абстракцію як результат пізнавальної діяльності людини [2]. При такому підході важливо визначити, які мовні одиниці ми вважаємо одиницями номінації, з'ясувати номінативний потенціал мовних одиниць з точки зору репрезентації об'єкту в акті номінації й подальшої заміни об'єкту його іменем у мовленнєвій діяльності і мисленнєвих операціях з об'єктом. **Метою** статті є аналіз номінативного потенціалу різних частин мови при утворенні термінів-комполітів у терміносистемі гірництва.

Слово визнається центральною одиницею породження й сприйняття мови, головною одиницею зберігання й використання інформації, доступу до неї та її активізації у пам'яті мовця. При цьому вказується, що знайомі й часто вживані слова швидше досягають ментального лексикону, ніж малознайомі і рідко вживані слова[9: 37]. Актуальним залишається питання про те в якому вигляді у ментальному лексиконі зберігаються комполіти і деривати – у цілому вигляді чи у вигляді частин, що не завжди підтверджується експериментально. При цьому вважається, що деривати зберігаються цілими, а словоформи частинами [3:98-99].

Комполіти розглядаються як особливий спосіб мовного закріплення різних структур знання, які проявляються в актах пізнання й оцінки оточуючого світу людиною. Переважне тяжіння німецької термінологічної лексики до утворення й використання комполітів пояснюється структурною і семантичною конденсацією, яка їм притаманна, тобто структура складного слова простіша й економніша, ніж структура словосполучення. Економічність мови є однією із суттєвих її характеристик [7: 132; 5: 372]. Тож, складне слово, або комполіт є засобом досягнення стислості виразу без втрати інформативності, що відповідає завданням термінології. Нами було проаналізовано близько 65 000 термінів. З них було відібрано більш ніж 40 000 комполітів, з яких потім, відкидаючи застарілі терміни, виокремлено 35 280 одиниць для подальшого аналізу. Комполіти з означальним компонентом, утвореним з основи іменника можна вважати найчисельнішою групою номінативних одиниць німецької термінології гірництва.

Таблиця 1.

Частиномовні основи	кількість	Відсоток від загальної кількості
основи іменників	22470	64,2
дієслово, віддієслівний іменник	6792	19,4
основи прикметників	4109	11,7
ступені порівняння прикметників	205	0,5
прийменники	873	2,4
числівник	340	0,96
прислівники	225	0,64
Partizip I, Partizip II	176	0,48
власні назви, епоніми	88	0,25

Приєднання іменника до іншого іменника призводить до редукції номінативної функції іменника як називання предмета, натомість основа залежного іменника отримує атрибутивну функцію, означальну, яка є властивістю прикметника. Таким чином, перший означальний компонент композита у формі основи іменника отримує функцію десубстантивного відносного прикметника і переходить з категорії предметності у категорію ознаки: *Holzdammb* – дерев'яна перемичка, *Metallkappe* – металевий верхняк, *Rohrstrecke* – трубочастий хідник, *Schachtfeld* – шахтове поле, *Scheibenbau* – шарове виймання, *Staubkammer* – пилова камера. Це підтверджує гіпотезу про вплив структури мовної одиниці на функціональні характеристики мовних одиниць і їх компонентів. Аналіз базових компонентів композитів – *feld*, *-dammb*, *-kappe*, *-strecke*, *-kammer* показує певну правомірність гіпотези про те, що вторинна номінація, активізація вже існуючих у ментальному лексиконі слів для термінологічної номінації є важливою умовою і засобом терміноутворення. Спеціалізація значення при цьому вимагає приєднання уточнюючого компонента – модифікатора у формі основи іншого слова. Значна питома вага іменника в порівнянні з іншими номінативними частинами мови є істотною ознакою технічних текстів у сучасній німецькій мові: *Eintrieb*, *Boden*, *Feste*, *Förderstrecke*. Прикметники також відіграють важливу роль, відображаючи тенденцію до атрибутивності, яка у свою чергу служить точності й диференційованості термінології: *Langkappe*- довгий верхняк; *Kleinerz* – дрібна руда; *Nassbohren*- мокре буріння, буріння з промиванням; *Trockenbohren*- буріння без промивання. Частиномовна кваліфікація віддіслівних компонентів композитів ускладнюється саме через редукцію частиномовних формантів у процесі приєднання компонентів, що підтверджує постулат про те, що фіксація уявлення про об'єкт досягається через форму слова [1: 192]. Композитна конструкція з першим дієслівним компонентом існує тому, що в термінології часто є необхідність використати як детермінант одиницю мови на позначення виробничої операції як такої, або знаряддя, яке призначене для виконання такої операції: *Abbauzimmerung* (*abbauen*) – кріплення очисного вибою; *Abschlagschuss* (*abschlagen*) – відбіїтний унур, *Abtreibezimmerung* (*abtreiben*)- забивне кріплення. Дієслово як частина мови в німецьких спеціальних текстах втрачає продуктивність і дієслівні функції позначення процесу, дії, стану поступово переходять до віддіслівних іменників: *Ausbringen*, *Ansaugen*, *Absprengen*. Сьогодні важливо не тільки визначення і ототожнення певної частини мови на основі спільного значення, наприклад, значення предметності іменника, але й виявлення дистрибутивних зв'язків, здатності сполучуватися з іншими формами, виявлення шляхів відображення світу у свідомості мовця. Утворення терміна-композита стає можливим спираючись на повнозначні слова (іменник, дієслово, прикметник та прислівник). Композитоутворення залишається найпродуктивнішою технікою словотвору у німецькій термінології гірництва, при цьому різні частини мови демонструють неоднаковий номінативний потенціал. Рівень синтагматичної цінності також є характерною ознакою певних частин мови і визначається узальними умовами.

Розділення частин мови відбувається за ономазіологічним принципом й онтологічними критеріями. Існує гіпотеза про довербальне походження категорій частин мови, тобто прямої репрезентації мислення [4]. Концептуальні основи можуть не тільки формуватися на базі низки однотипних номінацій, але й закладаються в них в акті номінації. Здатність до формування категорій і утворення концептів (категоризація і концептуалізація світу) є

важливим складником інфраструктури людської діяльності [6: 20]. Система частин мови існує як система природних категорій, класи якої сформовані за ознакою подібності, й має певну організацію, ієрархію. Частини мови – іменник, прикметник, дієслово, прислівник здатні відображувати основні логіко-когнітивні категорії: субстанцію і ознаку, сформовані у ході простого означування й необхідні для пізнання і фіксації матеріальної й ідеальної дійсності. При використанні різних частин мови активізуються різні структури свідомості й втілюються різні образи, різні типи репрезентацій [1: 59]. Кількісні показники, отримані у результаті дослідження показують нерівномірність використання різних частин мови як означальних компонентів термінів-комполітів. Це, в свою чергу, дозволяє припустити, що терміносистема гірництва, яка спирається на власну систему понять, відбирає певні конструкції і формує їх згідно понять і завдань галузі, використовуючи загальномовний лексикон. Можна зробити висновок, що терміносистема як мова для спеціальних потреб (LSP) має здатність для саморегуляції й еволюції, як і мова взагалі і це характеризує терміносистему гірництва як підсистему мовної системи.

Здатність мовної одиниці виконувати номінативно-сигніфікативну функцію відносно її до певного класу частин мови. Відношення до номінації сприяло формуванню частин мови в сьогодишньому розумінні як розрядів слів, які забезпечують пізнавальну діяльність людини, осмисленню й класифікації об'єктів буття. Основною позицією відображення дійсності є називання предмета і відображення його атрибутивних зв'язків: предмет – який? Термінологічна номінація має денотативний (слово – предмет) і сигніфікативний (слово – поняття) аспекти. Номінація поняття є причиною виникнення й умовою існування терміна, сигніфікативний аспект термінологічної номінації є важливим для ментальної обробки інформації. В акті термінологічної номінації до загальномовного лінгвокогнітивного сценарію додаються ще ментальні операції, пов'язані з визначенням та ідентифікацією наукового або науково-технічного поняття, його узгодження з галузевою логіко-поняттєвою системою, а найменування об'єкта має репрезентувати його у мовленнєвій діяльності й у мисленнєвих операціях з об'єктом. Власне подвійна референція – узгодження змісту терміна з поняттям і необхідність існування терміна в умовах конкретної мови й обумовлює специфіку термінологічної номінації.

Номінація є одночасно актом мовленнєвим (відтворення) і когнітивним (пізнання). Основною особливістю номінативної одиниці є її здатність модифікуватися, тобто допускати присутність модифікатора (уточнюючого означення [5: 97]) у препозиції або у постпозиції. Модифікаторами можуть виступати слова або основи слів, які репрезентують різні частини мови. Основними номінативними критеріями виступають категорія субстанції, предметності (іменник) і категорія ознаки (прикметник, прислівник і дієслово). Вибір словоформи, словотвірна категоризація також є етапом процесу найменування. Умовою для вибору слова в акті номінації є кількість і якість інформації про об'єкт, яка міститься у слові як головній одиниці зберігання й використання інформації. Свідомість здатна відображати у процесі мислення різноманітні сторони дійсності у їхній динаміці і розвитку, але при цьому використовує достатньо обмежений об'єм засобів [7; 133]. До того ж, як вже зазначалося, знайомі і часто вживані слова швидше досягають ментального лексикону, ніж малознайомі і рідко вживані слова. Це свідчить про зв'язок функцій ментального лексикону з навчанням, актом пізнання і з актом номінації, який відбиває результати пізнання у людській свідомості.

Власне визначення словотвору відображає його когнітивну природу. Процес словотвору є перманентним, тому що у процесі мовленнєвої діяльності людина весь час продукує слова: відтворює готові, вживані слова, або утворює нові слова за ustalеними правилами, моделями, схемами відповідно до змін у екстралінгвістичному середовищі. Вивчення слів відбувається у статичному аспекті, коли досліджується словотвірна структура, або ж у динамічному аспекті, коли вивчається процес утворення нових слів. Когнітивний підхід до словотвору відкриває нові перспективи досліджень: виявлення алгоритмів і закономірностей словотвірних процесів при здобуванні, збереженні і активізації інформації про оточуючий світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кубрякова Е.С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира//Е.С. Кубрякова – М.: Языки славянской культуры, 2004.- 555с.
2. Кубрякова Е.С. Номинативный аспект речевой деятельности/ Е.С.Кубрякова . – Изд. 2-е доп.- М.:URSS, 2008. – 156с.
3. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов/ Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М.: Филологический факультет МГУ им. Ломоносова, 1996. – 245с.
4. Кубрякова Е.С. Части речи в ономаσιологическом освещении/ Е.С.Кубрякова. – М.: Наука, 1978. – 113с.
5. Пауль, Герман. Принципы истории языка./Г.Пауль, А.Холодович – М.: Издат. иностранной литературы, 1960. – 500с.
6. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики/ А.М. Приходько. – Запоріжжя: Премер, 2008. – 332с.
7. Языковая номинация. Общие вопросы/ [Уфимцева А.А., Телия В.Н., Колшанский Г.В. и др.]: под ред. Б.А. Серебренникова. – М.: Наука, 1977. – 293с.
8. Языковая номинация. Виды наименований/[А.А.Уфимцева, Э.С.Азнаурова, В.Н.Телия и др.]: под ред. А.А.Уфимцевой. – М.: Наука, 1977. – 356 с.
9. Rickheit G. Kognitive Linguistik – Theorien, Modelle, Methodik/ Rickheit G., Weiss S., Eikmeyer H.-J. – A.Francke Verlag, Tübingen und Basel, 2010. – 347 S.
10. Roelcke Th. Fachsprachen / Roelcke Thorsten. – Berlin: Erich Schmidt, 2005. – 253 S.

Лях И.В. старший преподаватель

ГВУЗ «Криворожский национальный университет», Кривой Рог

АСПЕКТЫ КОМПОЗИТНОЙ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ НОМИНАЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ НЕМЕЦКОЙ ГОРНОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ)

Статья посвящена когнитивным аспектам теории номинации, особенностям терминологической номинации. Рассматриваются номинативные и словообразовательные особенности терминологических композитов. Производится количественный анализ компонентов терминов-композитов и определяется номинативный потенциал частей речи в структуре немецких горных терминов-композитов.

Ключевые слова: терминология, номинация, акт номинации, категория, части речи, композиты, определительный компонент композита.

Liakh I.V. senior teacher

SHEI “Kryvyi Rih national university”, Kryvyi Rih

ASPECTS OF COMPOUND TERMINOLOGICAL NOMINATION (ON THE GERMAN MINING TERMINOLOGY MATERIAL)

This article deals with cognitive aspects of nomination theory, peculiarities of terminological nomination. The nominative and word-forming features of terminological compound words are considered. The quantitative analysis of the terminological compound components is made and the nominative potential of parts of speech in the German mining composite words structure is determined.

Key words: terminology, nomination, nominative act, category, part of speech, composite words, determinative component of compound.

УДК 811.111'373.43(931)

Герман Л.В.

Харків, Україна

НЕОЛОГІЗМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ

Стаття присвячена проблемі збагачення словника новозеландського національного варіанта англійської мови лексичними неологізмами. Описані шляхи та способи творення лексичних інновацій.

Ключові слова: неологізм, новозеландський національний варіант англійської мови, словниковий склад, шляхи і способи творення.

Серед пріоритетних напрямів сучасної лінгвістики виділяють дослідження лексичних та фразеологічних інновацій, які поповнюють словниковий склад будь-якої мови. Цій проблемі присвячено багато праць як вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців, таких як М.В. Бондар, Ю.А. Зацний, Ю.А. Жлуктенко, Н.З. Котелова та інші, які розглядають різні типи новоутворень, що з'являються у мові у певний період часу, на матеріалі української, російської, англійської та інших мов [1 – 6]. Завдяки їхнім розвідкам сформувалася нова лінгвістична галузь неологія, яка, незважаючи на ряд важливих здобутків, має попереду ще багато невирішених питань. Наша робота виконана у цьому ж руслі і присвячена поповненню словникового складу новозеландського національного варіанта англійської мови (НЗА) за останні 30 років лексичними інноваціями. Зазначимо, що дотепер це питання не вивчалось лінгвістами, що свідчить про актуальність нашого дослідження.

Об'єктом нашої розвідки є новозеландизми – неологізми у кількості 116 мовних одиниць, які з'явилися протягом зазначеного вище часу і позначають нові реалії або поняття,

© Герман Л.В. 2016